

κριτική είναι ήπια και διέπεται από σέβας πρὸς τὴν σοφίαν του. Ὅμοιως εἰς τὸν Πλούταρχον, τὸν Στράβωνα, τὸν Ἡράκλειτον καὶ τὸν Ψευδο-Πλούταρχον.

7) Εἰς τὸ θέμα τῆς συγκρούσεως Ὀμήρου καὶ Πλάτωνος· Καὶ οἱ τρεῖς τηροῦν διαλλακτικὴν στάσιν λόγῳ τῆς πρὸς ἀμφοτέρους τιμῆς, ἀποφεύγοντες νὰ καταδικάσουν τὸν Πλάτωνα, ἐξαιρέσει τοῦ Ἡρακλείτου καὶ τοῦ συγγραφέως τοῦ «Περὶ ὕψους».

8) Γενικῶς καὶ οἱ τρεῖς ἀπονέμουν μεγάλην τιμὴν πρὸς τὸν Ὀμηρον κατὰ διάφορον ἕκαστος τρόπον, ἄλλος μὲν δυσπιστῶν εἰς ἓνια, ἄλλος ἀνάγων αὐτὸν εἰς τὸ ζενίθ τῆς σοφίας.

Ὁ συγγραφεὺς διεπραγματεύθη μὲ ἀριτιότητα τὸ θέμα του, μὲ τὸ ὑλικὸν δὲ τοῦ βιβλίου του καὶ μὲ τὰς κρίσεις του διαφωτίζει πλήρως τὴν θέσιν, ἣν κατεῖχεν ὁ Ὀμηρος εἰς τὴν παιδείαν τῶν δύο πρώτων αἰώνων τῆς χρονολογίας μας καὶ τὴν περὶ αὐτοῦ ἀντίληψιν τῶν μορφωμένων πολιτῶν τῆς ἐποχῆς ἐκείνης καὶ δὴ καὶ ἐξειλεκτικῶς ἀπὸ τοῦ Α' αἰῶνος (Δίων, Πλούταρχος) μέχρι τοῦ τέλους τοῦ Β' (Μάξιμος, Ἀριστείδης).

Π. Κ. ΓΕΩΡΓΟΥΝΤΖΟΣ

* *

ΤΑΣΟΥ Α. ΓΡΙΤΣΟΠΟΥΛΟΥ, **Ἱστορία τῆς Τριπολιτσᾶς**, τόμ. Α', Ἐκδοσις Ἐνώσεως Τριπολιτῶν Ἀττικῆς, Ἀθῆναι 1972, σχ. 8, σελ. λα' /467, 2 χάρται, 8 εἰκ.

Ὅφειλε τις ἀπεριφράστως νὰ ἀπονείμῃ ἔπαινον εἰς τὸ Σωματεῖον «Ἐνωσις Τριπολιτῶν Ἀττικῆς» διὰ τὴν γενναίαν ἀπόφασίν του νὰ ἐκδώσῃ τὴν ἱστορίαν τῆς τοπικῆς πατρίδος του καὶ νὰ συνδέσῃ οὕτω στενώτερον τοὺς συμπολίτας του πρὸς τὸ παρελθὸν τοῦ τόπου των. Καὶ ὁμολογουμένως ἡ σύνδεσις τῶν σημερινῶν Ἑλλήνων πρὸς τὴν ἱστορίαν τῆς τοπικῆς των πατρίδος εἶναι τόσο ἀναγκαῖα διὰ τὴν συνειδητοποίησιν τῆς μοίρας τῶν πατέρων των, τῶν ἀγώνων των πρὸς ἐπιβίωσιν, τῶν θυσιῶν των καὶ τῆς ἐμμονῆς των εἰς τὰ πάτρια, διότι μόνον οὕτω οἱ νέοι ἀποκοτοῦν συναίσθησιν τῆς εὐθύνης των ἔναντι τῆς ἰδίας ἱστορίας των, ἔναντι τοῦ τόπου των, ἔναντι τοῦ ἔθνους των. Ἀποτελεῖ λοιπὸν ἡ ἔκδοσις αὐτῆ σπουδαῖον ἐπίτευγμα τῆς Ἐνώσεως τῶν Τριπολιτῶν, διὰ τὸ ὁποῖον οὗτοι καὶ δικαιοῦνται νὰ εἶναι ὑπερήφανοι· ὅμως ἡ προσφορά των αὐτῆ θὰ ἦτο ἀδιανόητος, ἂν δὲν ὑπῆρχεν ὁ κατάλληλος ἐργάτης διὰ νὰ ἀναλάβῃ τὸ δυσχερὲς καὶ πολύμοχθον ἔργον τῆς συγγραφῆς τῆς Ἱστορίας τῆς Τριπολιτσᾶς, ἐν προκειμένῳ ὁ φιλοσπονιάτος καὶ δοκιμώτατος ἱστορικὸς ἐρευνητῆς Τ. Γριτσόπουλος.

Ἡ Τριπολιτσά εἶναι πόλις σχετικῶς νέα, δημιουργήμα τῆς Τουρκοκρατίας, οἱ Τριπολιτσιῶται ὅμως εἶναι πανάρχαιοι, μετακινούμενοι ἀνὰ τοὺς αἰῶνας κατὰ τὰς περιστάσεις περὶ τὰς διαφόρους τοποθεσίας τῆς κύκλῳ περιοχῆς. Ἐπομένως ἡ Ἱστορία τῆς Τριπολιτσᾶς ἐδέησε νὰ μὴ περιορισθῇ μόνον εἰς τὴν πόλιν, ἀλλὰ νὰ ἐπεκταθῇ εἰς ὀλόκληρον τὴν Ἀρκαδικὴν περιοχὴν, δι' ὠρισμένας δὲ ἐποχὰς καὶ εἰς ὀλόκληρον τὴν Πελοπόννησον, στενωῶς συνηρημένην εἰς ἐνότητα ἀπὸ ἱστορικῆς ἐπόψεως. Ὑπὸ τὴν ἔννοιαν ταύτην ἡ Ἱστορία τῆς Τριπολιτσᾶς διὰ μὲν τὴν ἀρχαίαν ἐποχὴν σημαίνει Ἱστορίαν τῆς Ἀρκαδίας καὶ διὰ τὴν μεσαιωνικὴν καὶ τὴν ἐποχὴν τῆς δουλείας Ἱστορίαν τοῦ Μορέως.

Ὁ Α' τόμος ἀρχίζει ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων καὶ τερματίζεται εἰς τὰς

παραμονάς τῆς ἐκρήξεως τῆς Ἐπαναστάσεως 1821. Ὡς πρὸς τὴν σύνθεσίν του ὁ Α' τόμος περιλαμβάνει Εἰσαγωγὴν, σ. 1—32, ἔνθα ἡ γενικὴ χωρογραφικὴ ἀναγνώρισις τῆς πόλεως καὶ τοῦ Ἀρκαδικοῦ ὄροπεδίου. Εἰς τὸ α' μέρος ἐκτίθεται ἡ ἀρχαία ἱστορία τοῦ τόπου, οἱ ἀρχαῖοι οἰκισμοί, ἡ συγκοινωνία των, ἡ ὀργάνωσις των ὁ βίος τῶν κατοίκων καὶ τὸ πνεῦμά των, σ. 33—70. Εἰς τὸ β' μέρος ἡ ἱστορία κατὰ τοὺς βυζαντινοὺς χρόνους, ἡ φραγκικὴ κατάρκτησις καὶ ἡ ὕστερα βυζαντινὴ δραστηριότης ἐν Πελοποννήσῳ καὶ ἰδίᾳ ἐν Ἀκραδίᾳ, σ. 71—126. Εἰς δὲ τὸ γ' μέρος, τὸ καὶ πλέον ἐκτεταμένον, ἡ ἱστορία τῆς πόλεως, τῆς Ἀρκαδίας καὶ τῆς Πελοποννήσου κατὰ τὴν Τουρκοκρατίαν.

Καθὼς αἱ πηγαὶ εἶναι ἐλάχισται καὶ ἔμμεσοι, καὶ ὅπως ἡ Τριπολιτσᾶ τότε ἀπετέλει λεπτομερῆσαν ἐντὸς μιᾶς μειζονος γεωγραφικῆς ἐνόητος, τῆς Πελοποννήσου, διὰ τὰ διαγνωσθῆ ἡ ἱστορία τῆς πόλεως ἐδέησε νὰ ἐκτεθῆ ἡ ἱστορία ὅλου τοῦ πασαλικίου τοῦ Μορέως, διὸ καὶ τὸ τμήμα τοῦτο τοῦ βιβλίου ἐξετάθη εἰς 340 σελίδας (127—467) διὰ τὸ μέχρι τοῦ 1821 διάστημα.

Ὁ συγγραφεὺς, δόκιμος ἱστορικὸς ἐρευνητὴς καὶ γνώστης τῆς γενικῆς καὶ εἰδικῆς βιβλιογραφίας συλλέγει μετὰ πάσης ἐπιμελείας τὰς ἱστορικὰς εἰδήσεις τὰς σχετικὰς μὲ τὰς λεπτομερείας τοῦ κοινωνικοῦ καὶ ἱστορικοῦ βίου καὶ τῶν περιπετειῶν τῆς Πελοποννήσου καὶ τῆς Ἀρκαδίας κατὰ τὸν Μεσαίωνα καὶ τὴν Τουρκοκρατίαν, ἰδίᾳ κατὰ τὴν περίοδον τῆς Ἐνετοκρατίας καὶ τῆς δευτέρας Τουρκοκρατίας. Ἄς σημειωθῆ ὅτι ἡ ἱστορία αὕτη δὲν ἀποτελεῖ ἀπλῶς συγκέντρωσιν, καὶ ἀνάπτυξιν τοῦ ὑπάρχοντος ὕλικου, ὅσονδῃποτε καὶ τὸ ἔργον τοῦτο προὔποθεται καὶ γνῶσιν καὶ κρίσιν καὶ δεξιότητα. Ὁ σ. προσπαθεῖ διαρκῶς νὰ ἀποκρυπτογραφῆσῃ ἐκ τῶν γενικωτέρων εἰδήσεων πᾶν ὅ,τι ἐμμέσως μαρτυρεῖ περὶ τῶν κκοίκων καὶ τοῦ βίου τῆς Τριπολιτσᾶς καὶ τῶν κυριωτέρων πόλεων τῶν κατὰ κχειροὺς ἀναπτυχθεισῶν εἰς τὴν Ἀρκαδίαν. Οὐδὲ ἀβασανίστως παραλαμβάνονται αἱ πληροφορίαι τῶν πηγῶν καὶ τῶν βοηθημάτων καὶ αἱ ἀπόψεις τῶν προγενεστέρων ἱστορικῶν, ἀλλὰ συχνάκις ὑποβάλλονται ὑπὸ αὐστηρὸν ἔλεγχον. Τοῦτο συμβαίνει λ. χ. ἐπὶ τῶν ἰσχυρισμῶν περὶ πλημμύρας τῶν Σλάβων κατὰ τὸν Στ' καὶ Ζ' αἰ., ἔναντι τῶν ὁποίων προσάγει ἐπιχειρήματα προκλύπτοντα ἐκ τοῦ ἐλέγχου τῶν γραπτῶν («Τακτικῶν») τῶν Ἀρκαδικῶν μητροπόλεων. Ἐπίσης κριτικὸν ἔλεγχον κάμνει ἐπὶ τῶν εἰδήσεων τοῦ Χρονικοῦ τοῦ Μορέως καὶ τινων γινωμῶν νεωτέρων ἱστορικῶν, στηριχθεισῶν ἐπὶ τῶν εἰδήσεων τούτων. Ἐπιτυχῶς ὁ σ. ἐκθέτει τὴν πολιτικὴν τῶν Ἐνετῶν καὶ συλλαμβάνει τὸ νῆμα τῶν ἐκδηλώσεων τῆς συνεχοῦς ἀναταραχῆς μὲ κατεύθυνσιν τὴν ἀπελευθέρωσιν τοῦ τόπου ὑπὸ τῶν δούλων τέκνων του. Ἐπιτυχῶς ἐκθέτει τὴν ἐκκλησιαστικὴν πολιτικὴν τοῦ Πατριαρχείου καὶ τῶν Ἐπισκόπων καθὼς καὶ τὰς δεισδυτικὰς ἐνεργείας τῶν Παπικῶν. Εὐγλόττως παρουσιάζει τὰ παθήματα τῶν ὑποδούλων, τὰς ἀλλεπαλλήλους ἐρημώσεις τῶν Πελοποννησιακῶν οἰκισμῶν, τὴν ἀπόγνωσιν τῶν κατοίκων, τὰς ἐξωμοσίας, ἀλλὰ καὶ τὰς ἀντιδράσεις των καὶ τὴν ὀργάνωσιν των καὶ τὰς αἰωνίας, ἀθεραπέυτους φυλετικὰς ἔριδας μέχρις ἀλληλεξοντώσεως καὶ τοὺς ἐπονειδίστους ἀνταγωνισμοὺς των, τοὺς ἀνευ ὀρίων. Μὲ ἰδιαιτέραν ἐνάργειαν παρουσιάζει τὴν ἐν Πελοποννήσῳ δημιουργίαν τῆς κινήσεως τῶν κλεφτῶν καὶ τῶν ἀρματωλῶν καὶ ἀναιρεῖ τὴν μωρὰν ἀρνητικὴν θέσιν τῆς στενοκεφάλου ἀντιλήψεως ἐνὸς ἱστοριολογοῦντος Νεοέλληνο, γνωστοῦ καὶ ἄλλοθεν διὰ τὸ πείσμα καὶ τὴν μυκτηριστικὴν θέσιν του ἐπὶ ἔθνικῶν τινων θεμάτων μέχρι βαθμοῦ ἐμπαθείας (πρβλ. Κασομούλη Α' κζ ἐξ.).

Ἡ Ἱστορία τῆς Τριπολιτζᾶς θὰ συγκινήσῃ τὰς ψυχὰς τῶν νεωτέρων κατοίκων της μὲ τὴν ἐναργῆ παρουσίαν τῶν δραματικῶν περιπετειῶν τῶν προγενεστέρων γενεῶν, τὴν ἐπανειλημμένην γένεσιν πόλεων καὶ τὴν ἀνθησιν ἀλλὰ καὶ τὴν ἐπακολουθοῦσαν ἐκάστοτε φθορὰν καὶ ἐξαφάνισιν, τὴν διαρκῆ πάλην πρὸς

ἐπιβίωσιν καὶ τὰς ἀλλεπαλλήλους ἐξώθεν ἐφόδους πρὸς ἐκμηδενισμόν. Καὶ θὰ προκύψῃ τὸ ἀβίαστον συμπέρασμα ὅτι ἡ ζωὴ ἀπαιτεῖ τὴν διαρκῆ ἐγρήγορσιν πρὸς ἄμυναν καὶ τὸν συνασπισμόν ὄλων τῶν πατριωτικῶν δυνάμεων κατὰ τοῦ ἐξωτερικοῦ ἐχθροῦ.

Εἰς τὴν λαμπρὰν αὐτὴν ἱστορικὴν ἔκθεσιν εὐρίσκω ἐν μειονέκτημα καθαρῶς ἐκδοτικόν, δυνάμενον νὰ διορθωθῇ κατὰ τὴν ἔκδοσιν τοῦ Β' τόμου. Πρέπει νὰ πλουτισθῇ τὸ ἔργον μὲ ἀριθμὸν τινα χαρτῶν παριστάντων: τὸ νοτιώτερον τμήμα τῆς περιοχῆς τῆς Τριπόλεως, ὡς ὁ λαμπρὸς Γαλλικὸς χάρτης τῆς περιοχῆς Μαντινείας. τὴν Ἀρκαδίαν μὲ τὰ ὀνόματα τῶν ἀρχαίων πόλεων μὲ τὰ μεσαιωνικὰ καὶ μὲ τὰ νεώτερα καὶ τὰ σύγχρονα χάρτην τῆς Πελοποννήσου λεπτομερῆ. Ἄνευ τῶν χαρτῶν τούτων τὸ πλῆθος τῶν μνημονευομένων τοποθεσιῶν τῶν διαφόρων ἱστορικῶν περιόδων δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἐντοπισθῇ καὶ νὰ συνειδητοποιηθῇ ὑπὸ τῶν ἀναγνωστῶν, ὥστε ἡ ἱστορία τοῦ τόπου τῶν νὰ γίνῃ βίωμά των.

Π. Κ. ΓΕΩΡΓΟΥΝΤΖΟΣ

* *

I.— **Anzeiger für die Altertumswissenschaft** (herausg. von der Österreichischen Humanistischen Gesellschaft). Innsbruck, τόμ. XXIV, τεύχη 3/4, 1.71.

Ἡ πολύτιμος αὐτὴ περιοδικὴ ἔκδοσις, ὄργανον τῆς Αὐστριακῆς Ἀνθρωπιστικῆς Ἑταιρείας, ἰδρυθὲν καὶ διευθυνόμενον ὑπὸ τοῦ καθηγητοῦ τῆς κλασσικῆς φιλολογίας εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τοῦ Innsbruck, γνωστοῦ ἐρευνητοῦ R. Muth, ἔχει πρὸ πολλοῦ καθιερωθῆ εἰς τὴν διεθνῆ ἀρχαιολογικὴν ἐπιστήμην. Ὅχι μόνον διὰ τὰς ἐμπεριστατωμένας βιβλιοκρισίας, ποὺ περιέχει τακτικώτατα, καὶ διὰ τὸ πλῆθος τῶν βιβλίων, ποὺ ἀναγγέλλει, ἀλλὰ καὶ — κυρίως — διὰ τὰς συνεχεῖς ἐρευνητικὰς ἐκθέσεις καὶ ἀναλύσεις, ποὺ παρουσιάζει, εἰς διαφόρους τομεῖς τῆς φιλολογικῆς ἐπιστήμης, ἔχει καταστῆ τὸ περιοδικὸν τοῦτο ἀπαραίτητον βοήθημα διὰ τοὺς ἐρευνητὰς τῆς κλασσικῆς ἀρχαιολογίας.

Τὰ ὑπὸ παρουσίᾳσιν τεύχη (3/4 τοῦ 1971) διαιροῦνται, ὡς πρὸς τὴν ὕλην, εἰς τρία μέρη. Τὸ πρῶτον μέρος περιλαμβάνει ἔκθεσιν ἐρέυνης ὑπὸ τοῦ Hans Strohm περὶ τῆς «ἐλληνικῆς τραγωδίας», τὸ δεῦτερον ἔκθεσιν ὑπὸ τοῦ Walter Kraus περὶ τῆς «ἐλληνικῆς κωμωδίας», καὶ τὸ τρίτον βιβλιοκριτικὴν παρουσίασιν ἐργασιῶν ἐκ τῆς περιοχῆς τῆς ἀρχαιολογίας καὶ ἀναγγελίας νέων βιβλίων καὶ μελετῶν.

A.— «Ἑλληνικὴ τραγωδία». Τὸ μέρος τοῦτο ἀναφέρεται εἰς τὸν τραγικὸν ποιητὴν Σοφοκλῆ. Ἡ ἔκθεσις, τὴν ὁποίαν κάμνει ὁ Strohm, ἀποτελεῖ συνέχειαν προηγουμένων παρουσιάσεων περὶ τῆς φιλολογικῆς ἐρέυνης εἰς τὴν περιοχὴν τῆς τραγωδίας, ποὺ ἐδημοσιεύθησαν εἰς τὸ ἴδιον περιοδικόν. Αἱ ἐρευνητικαὶ αὗται ἐκθέσεις («Forschungsberichte»), λίαν ἐνδιαφέρουσαι καὶ ἐξαιρετικῶς κατατοπιστικαί, ἐδημοσιεύθησαν εἰς τὰ κάτωθι τεύχη:

Anzeiger 1, 1948, 65—71, 99—108.— 2, 1949, 1—11, 34—45, 68—73.— 3, 1950, 195—218.— 5, 1952, 131—154.— 7, 1954, 129—152 — 12, 1959, 1—22.— 14, 1961, 1—26.— 16, 1963, 129—156.— 20, 1967, 65—106, 193—216.— 21, 1968, 1—30.— 22, 1969, 129—153.